

Derde partijen en echtscheiding

**Onderzoek naar de invloed van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk op een
scheiding**

Gezamenlijk deel: Hilde van den Brand (4009851)

Suzanne Derks (4001982)

Individueel deel: Suzanne Derks(4001982)

Begeleider: Simon de Bruijn

Datum: 19 juni 2015

Abstract

This study examined to what extent negative comments of third parties can predict a divorce. The third parties included the family, friends, neighbors and the church. This paper uses data on 551 married and 1795 divorced persons to answer this question. The data includes information about negative comments of the third parties. Logistic regression analyses show that negative comments of family members and friends increase the chance that someone will divorce. Negative comments of neighbors and the church have no influence, although the norm of the church decreases the chance to divorce.

Inleiding

In de afgelopen jaren is de norm rond scheiden veranderd, van een afkeurende naar een meer tolerante norm. Mensen ervaren steeds minder barrières om daadwerkelijk te scheiden en dit is terug te zien in een stijging van het aantal scheidingen tussen 1980 en 2013 (De Graaf & Kalmijn, 2001). In 1980 mondde 24% van de huwelijken uit in een scheiding en in 2013 38,1% (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2014). Vanwege deze stijging is het interessant om meer inzicht te krijgen in het scheidingsproces. Een van de vragen die daarbij gesteld kan worden, is of een scheiding een individuele keuze is en dus plaatsvindt in een sociaal vacuüm, of dat ook het sociale netwerk invloed heeft. Op het gebied van het huwelijk is hier onderzoek naar gedaan en hierbij blijkt dat bij de keuze voor een huwelijkspartner de invloed van het sociale netwerk, ook wel derde partijen, een belangrijke rol speelt (Kalmijn, 1991, 1998). Deze derde partijen zijn mensen die niet direct betrokken zijn bij het huwelijk, maar die zich door hun betrokkenheid bij één van de twee huwelijkspartners wel met het huwelijk kunnen bemoeien. Voorbeelden hiervan zijn de ouders, vrienden en de kerk (Kalmijn, 1991). Door duidelijk hun mening uit te spreken over een partner kunnen zij invloed hebben op iemands keuze, waardoor diegene zal trouwen met een partij die hun voorkeur heeft. Maar of deze derde partijen ook een invloed hebben op een scheiding is nog onbekend.

Eerder onderzoek naar de oorzaken van een scheiding is onder andere ingegaan op de mate van integratie (Booth, Edwards & Johnson, 1991; Booth, Johnson, White & Edwards, 1986), de leeftijd waarop men trouwt (Booth et al., 1986), de mate waarin partners op elkaar lijken wat betreft onder andere opleiding en leeftijd (de Graaf, 2000) en eigen attitudes (Amato & Rogers, 1999). Het huidige onderzoek vult de kennis over de oorzaken van scheiding aan. Verder is het een aanvulling op de kennis over de invloed van sociale netwerken. Op dit gebied is al onderzoek gedaan, bijvoorbeeld naar de invloed van ouders en vrienden op het rookgedrag van jongeren (Engels, Blokland, De Kemp en Scholte, 2004), naar de verspreiding van obesitas in een netwerk, via partners, familie, vrienden of mensen uit de buurt (Christakis & James, 2007) en naar de invloed van iemands sociale netwerk op zijn of haar mobiliteit op het werk (Podolny & Baron, 1997). Ook is er onderzoek gedaan naar de rol van derde partijen in een conflict, waarbij ze kunnen bemiddelen of juist hun steun kunnen uitspreken voor één van de twee conflicterende partijen (Maley, 1995). Het huidige onderzoek vult de kennis omtrent de oorzaken van scheiding en de invloed van sociale netwerken aan door te kijken naar de invloed van sociale netwerken, zogenoemde derde partijen, op een scheiding.

De vraag die in dit onderzoek centraal staat, luidt: *‘In hoeverre beïnvloeden derde partijen een scheiding?’* Daarbij wordt gekeken naar de invloed van familie, vrienden, mensen in de buurt en de kerk. Onder de kerk worden in dit onderzoek leden van de kerk verstaan, zoals kerkgangers, pastoors, priesters, diakenen etc. Er is voor deze derde partijen gekozen omdat familie, vrienden en mensen uit de buurt in de literatuur over sociale netwerken vaak onderzocht worden. In deze literatuur is gekeken naar de functie van deze groepen voor individuen (Litwak en Szelenyi, 1969; Wellman & Wortley,

1990). De invloed van de kerk wordt in dit onderzoek toegevoegd omdat deze wellicht betrekking heeft op normen en waarden. Leden van de kerk hebben vaak de norm van de kerk omtrent scheiden geïnternaliseerd, maar hebben misschien ook een eigen norm en het is interessant om te kijken welke norm op dit gebied de doorslag geeft. Daarnaast gebruikt Kalmijn (1991, 1998) in zijn onderzoek naar het huwelijk ook deze groepen en omdat dit onderzoek een aanvulling is op de onderzoeken van Kalmijn worden dezelfde groepen meegenomen.

Om de vraag die centraal staat te kunnen beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van de dataset Scheiden in Nederland uit 1998. Deze dataset bevat naast de gegevens over de burgerlijke staat van de respondenten ook gegevens over de mening van de familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk over het huwelijk en de partner.

In de volgende sectie worden de theorieën die relevant zijn voor dit onderzoek besproken. In de methodesectie zullen de dataset en de methode die zijn gebruikt worden toegelicht. De daaruit volgende resultaten worden besproken in de resultatensectie waarin ook antwoorden worden gegeven op de hypotheses. In de conclusie zal worden teruggekomen op de onderzoeksvraag en zullen de implicaties van het onderzoek worden uiteengezet.

Theorie

De verwachting is dat vrienden, familie en mensen uit de buurt op een andere manier invloed uitoefenen op een scheiding dan de kerk. De familie, vrienden en mensen uit de buurt kunnen door hun meer directe betrokkenheid meer de gelegenheid hebben hun mening te geven over de relatie. De kerk heeft waarschijnlijk een meer indirecte invloed, door de overdracht van normen omtrent scheiden.

Familie en vrienden

Zowel familie als vrienden zijn vaak op een hechte manier betrokken bij iemands leven en daarom is het aannemelijk dat zij hier ook invloed op hebben. Hun invloed op een scheiding kan worden voorspeld aan de hand van twee theoretische modellen. Een eerste theoretische verklaring voor het effect van goedkeuring vanuit het sociale netwerk voor een relatie kan worden gevonden in de cognitieve balanstheorie van Heider (Heider, 1946; Sprecher en Felmlee, 1992). Uit deze theorie komt het principe van transitiviteit naar voren. Dit houdt in dat als er twee personen zijn die elkaar aardig vinden (persoon A en persoon B) en persoon A vindt persoon C ook aardig, de kans groot is dat persoon B en persoon C elkaar ook aardig vinden. De relatie is dan in balans en geeft mensen een gevoel van stabiliteit en tevredenheid. Een voorbeeld van een relatie die niet in balans is, is als persoon A en persoon B, en persoon A en persoon C elkaar aardig vinden, maar persoon B vindt persoon C niet aardig. Zo'n relatie die niet in balans is, zorgt voor een gevoel van stress en ontevredenheid (Heider, 1946; Sprecher en Felmlee, 1992). Wanneer mensen een romantische relatie aangaan zal de ene partner de familie en vrienden van de andere partner ontmoeten. Als zij elkaar aardig vinden en een familielid of een vriend de relatie goedkeurt, is de relatie in balans. De goedkeuring van een

familielid of vriend heeft dan een positief effect op de stabiliteit van de relatie en de tevredenheid van de partners over hun relatie en hun invloed zorgt er dan voor dat de kans dat een relatie wordt beëindigd kleiner wordt. In het geval dat een vriend of familielid van één partner de andere partner niet aardig vindt, is de relatie niet in balans. Dit zal voor de partners zorgen voor een gevoel van ontevredenheid, stress en angst. Een toenemend gevoel van ontevredenheid vergroot de kans dat een huwelijk zal worden beëindigd (Karney & Bradbury, 1997). Ook stress kan de kans op een scheiding vergroten (Bodenmann et al., 2007). Het zorgt er voor dat de tevredenheid over het huwelijk afneemt doordat er binnen de relatie negatieve verwachtingen over de partner ontstaan (Neff & Karney, 2004).

Om een relatie te verbeteren moet volgens de *uncertainty reduction theory* het onbehagen en de twijfel of onzekerheid over de partner verminderen (Berger, 1988; Bryant & Conger, 1999; Sprecher, 2011). Hierbij kunnen familieleden en vrienden een rol spelen, door bijvoorbeeld hun mening over de partner uit te spreken, waardoor iemand het gevoel kan krijgen dat hij of zij de ‘juiste keuze’ heeft gemaakt. Familie en vrienden kunnen ook informatie geven over de achtergrond en de gewoontes van de partner (Parks, Stan & Eggert, 1983). Als partners al een langere tijd bij elkaar zijn wordt het sociale netwerk steeds belangrijker. Partners bespreken met familie of vrienden belangrijke dingen met betrekking tot hun relatie of huwelijk en hierdoor kunnen deze netwerkliden de relatie steunen of juist verzwakken (Bryant & Conger, 1999).

Uit bovengenoemde theoretische mechanismen worden de volgende verwachtingen afgeleid:

Hypothese 1a: Wanneer familieleden een negatieve kijk op de relatie hebben, neemt de kans op een scheiding toe.

Hypothese 1b: Wanneer vrienden een negatieve kijk op de relatie hebben, neemt de kans op een scheiding toe.

De invloed van familie op een relatie wordt in veel onderzoeken gelijktijdig onderzocht met de invloed van vrienden (zie o.a. Bryant & Conger, 1999; Felmlee, 2001; Parks, Stan & Eggert, 1983). Deze onderzoeken hebben laten zien dat deze partijen zeker een invloed hebben. Familie en vrienden hebben door hun mening te geven over de partner een directe invloed, maar daarnaast is ook de eigen perceptie van de mening van familie en vrienden een belangrijke voorspeller van de stabiliteit van een relatie (Felmlee, 2001; Blair & Homberg, 2008).

Zowel een positieve als een negatieve mening van familie en vrienden over de partner kan de relatie versterken. Zo vonden Driscoll, Davis en Lipetz (1972) dat de afkeuring van ouders van een relatie de relatie versterkt, het zogenaamde Romeo en Juliet effect. Eenzelfde effect werd gevonden in het onderzoek van Felmlee (2001), waaruit bleek dat verzet van de ouders een koppel dichter naar elkaar toe kan brengen. Aan de andere kant is ook de positieve mening van familie en vrienden over de partner een belangrijke voorspeller van het succes van een huwelijk (Bryant & Conger, 1999). Het kan ervoor zorgen dat er binnen een relatie grotere emotionele betrokkenheid en meer interactie ontstaat en dat partners een positieve verwachting krijgen van de toekomst (Parks, Stan & Eggert, 1983). Het positieve effect van de goedkeuring van familie en vrienden blijkt vooral van belang te zijn voor

vrouwen (Sprecher & Felmler, 1992). Het heeft daarnaast het grootste effect als het afkomstig is van de eigen familie en vrienden in plaats van de schoonfamilie en de vrienden van de partner, omdat men met de eigen familie en vrienden vaak een hechtere band heeft (Sprecher & Felmler, 1992; Lee, Swenson & Niehuis, 2010). Blair en Homberg (2008) keken in hun onderzoek onder andere naar het verschil tussen de steun van ouders en de steun van vrienden. Uit de resultaten bleek dat van de vrienden meer steun werd ontvangen dan van de ouders. In overeenstemming met de cognitieve balanstheorie is in onderzoek gevonden dat ook de band die iemand met de familie en vrienden van de partner heeft van belang is. Mensen die de familie en vrienden van hun partner aardiger vonden, hadden een betere relatie met hun partner (Parks, Stan & Eggert, 1983).

Veel onderzoek naar het effect van de mening van familie en vrienden is gedaan vanuit het perspectief van het sociale netwerk zelf. Sprecher (2011) onderzocht de invloed van reacties van familie en vrienden op de relatie van een koppel vanuit een ander perspectief, namelijk dat van het sociale netwerk. Hij ondervroeg studenten naar het effect van hun reacties op relaties van vrienden. Tweederde van de studenten dacht dat hun goedkeuring of afkeuring daadwerkelijk een effect had op de relatie.

Mensen uit de buurt

Door de nabijheid van burens is het te verwachten dat deze gemakkelijk invloed kunnen uitoefenen op iemands leven. De hierboven genoemde *uncertainty reduction theory* biedt ook een verklaring voor de invloed van contacten in de buurt. Mensen in de buurt vallen ook onder het sociale netwerk van individuen en deze kunnen ook hun mening over de relatie uitspreken. Wanneer deze positief is, kan het voor het individuen een bevestiging zijn dat ze de juiste keuze hebben gemaakt. De relatie zal dan stand houden. Echter kan dit ook andersom zijn: wanneer de mening van mensen uit de buurt negatief is, kan de twijfel en een gevoel van onbehagen bij een persoon de overhand nemen en zou de relatie stuk kunnen lopen. Vanuit dit theoretische model kan het volgende worden verwacht:

Hypothese 2: Wanneer mensen uit de buurt een negatieve kijk hebben op de relatie van het individu, neemt de kans op een scheiding toe.

De invloed die buurten hebben op een scheiding is één keer eerder onderzocht. In een Amerikaanse studie van South (2001) werd gekeken naar sociaal economische status van de wijk en de invloed daarvan op het risico om te scheiden. Hij stelde dat in achterstandsbuurten een grotere kans is dat scheiden door socialisatie en sociale modellering geaccepteerd gedrag wordt, omdat de afwezigheid van middenklassegezinnen ervoor zorgt dat er geen positief signaal afgegeven wordt omtrent de voordelen van het huwelijk en de normatieve verwachting om getrouwd te blijven. South (2001) vond in zijn studie echter geen directe link tussen de sociaal economische status van de wijk en het risico op een scheiding. De onderzoeker doet echter geen uitspraken over de rol van het socialisatie- en sociale modelleringsproces. Het zou namelijk zo kunnen zijn dat de norm omtrent scheiden bij de mensen in de buurt wel positief is, maar omdat er geen aantrekkelijke alternatieven in

de buurt zijn, worden mensen aangemoedigd in hun huidige huwelijk te blijven. Tevens is het onderzoek een Amerikaanse studie die gekeken heeft naar de sociaal-economische status van de buurt. In dit onderzoek wordt daar niet naar gekeken en zou het dus zo kunnen zijn dat mensen uit de buurt wel een invloed hebben op een scheiding.

Onderzoek naar de invloed van mensen uit de buurt op een scheiding is dus schaars. Echter is er in de literatuur wel gekeken naar de functie van mensen in de buurt als netwerk op zich. In de studie van Litwak en Szelenyi (1969) is gekeken naar hoe er contact wordt gelegd met verschillende netwerken, inclusief mensen in de buurt, en waarvoor deze dienen. Het bleek dat contact met mensen in de buurt vaak face-to-face contact is en dat dit voordelig is voor drie dingen. Één van deze dingen was observatie. Mensen leren van elkaar door te observeren en zo kan ook van mensen in de buurt geleerd worden. Dit is een vorm van socialisatie en deze kan bijna dagelijks plaatsvinden. Hierbij moet men denken aan jonge moeders die leren van ervaren moeders hoe ze hun kinderen goed moeten opvoeden (Litwak en Szelenyi, 1969). Dat er op het gebied van scheiden ook van andere mensen uit de buurt wordt geleerd, lijkt aannemelijk. Ook Wellman & Wortley (1990) hebben onderzoek gedaan naar verschillende netwerken en hun manier van het bieden van hulp aan anderen, inclusief mensen in de buurt. Zij vonden dat de relatie met burens niet hecht was en dat de respondenten vooral toegankelijke banden hielden met de burens om hen te voorzien in diensten (Wellman & Wortley, 1990). Het socialisatie component uit het onderzoek van Litwak en Szelenyi (1969) wordt hier niet gevonden. Zij vinden verder dat vrouwen meer emotionele steun vinden bij hun burens dan mannen (Wellman & Wortley, 1990). Dit maakt vrouwen mogelijk kwetsbaarder voor socialisatie en maakt het aannemelijker dat vrouwen zich eerder conformeren aan de gedachten, meningen en waarden van mensen uit de buurt. Dit vindt Wellman (1992) later ook nog in zijn studie. De onderzoeker vindt verder nog dat de nabijheid van burens zorgt voor frequent contact, wederzijdse kennis van problemen en het gemakkelijk bieden van hulp (Wellman, 1992). Vooral het frequente contact zou kunnen zorgen voor het leren van anderen en het overbrengen van waarden en normen, waaronder ook normen ten opzichten van scheiden.

Kerk

De invloed van kerkleden wordt voor een groot deel bepaald door de normen die deze leden navolgen. Aan de hand van het *structureel functionalisme* van Durkheim (Goddijn, 1969) en de *socialisatie en internaliseringshypothese* van Parson (Parson, 1968) kan de invloed van de kerk op scheiding worden voorspeld. Het structureel functionalisme stelt dat naarmate leden van een samenleving hechter in groeperingen zijn geïntegreerd, ze de waarden en normen van deze groepering meer naleven, wat in meer samenhang resulteert (Goddijn, 1969). Kerkgenootschappen zijn een voorbeeld van een groepering. Deze hebben afkeuring van scheiding als norm. Dit betekent dat leden die sterk geïntegreerd zijn, deze norm sterker naleven en dus meer afkeurend zijn over een scheiding. De socialisatie en internaliseringshypothese stelt als toevoeging daarop dat naarmate intermediaire

groeperingen hun leden normen en waarden duidelijker hebben voorgehouden en dwingender hebben opgelegd (personen sterker zijn gesocialiseerd) en deze leden zich de normen en waarden meer eigen hebben gemaakt (ze diepgaander hebben geïnternaliseerd), de leden van deze intermediaire groeperingen de normen en waarden van die samenleving in hun handelen meer in acht zullen nemen (Parson, 1968). Ook hier is een kerkgenootschap een voorbeeld van een intermediaire groepering en de kerk heeft afkeuring van scheiding als norm. Wanneer de kerk deze norm duidelijker naar buiten brengt en dwingender heeft opgelegd en de leden van de kerk deze dus meer hebben geconformeerd, zullen ze deze norm meer in acht nemen in hun handelen. Hoewel leden van de kerk misschien een negatieve kijk hebben op de relatie, zullen ze echter de norm overbrengen die scheiden afkeurt. Vanuit dit theoretische model wordt het volgende verwacht:

Hypothese 3: Hoewel leden van de kerk een negatieve kijk hebben op de relatie van het individu, neemt de kans op een scheiding niet toe.

De invloed die het geloof heeft op families en op een scheiding is al eens eerder onderzocht. Thornton (1985) heeft bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de veranderde invloed van religie op families. Hij beschrijft in zijn onderzoek het wederzijdse verband tussen religieuze instellingen en waarden en de gezinsstructuur. Thornton stelt dat de afgelopen jaren individuen hun religieuze overtuigingen en verplichtingen meer individualistisch interpreteren in plaats van in termen van institutionele verplichtingen en loyaliteit. Individuen geven vandaag de dag een meer persoonlijke betekenis aan religie, hebben meer vertrouwen in het eigen vermogen om de normen van religie zelfstandig te definiëren en kunnen ook het belang van de normen zelf bepalen (De Graaf & Kalmijn, 2006; Thornton, 1985). Deze trend maakt het voor individuen mogelijk om een gewenste gezinsstructuur te kiezen die past bij hun normen en waarden. Dit heeft een grotere diversiteit aan gezinsstructuren tot gevolg. Binnen en tussen de kerken zijn scheiden en hertrouwen al meer dan een eeuw belangrijke onderwerpen van debatten geweest (Thornton, 1985). Daarbij is er een trend ingezet richting de uitbreiding van aanvaardbare redenen voor een scheiding en meer erkenning voor hertrouwen. Hoewel het gezag van de kerk vermoedelijk sterk is gedaald, beïnvloedt religie nog steeds het gedrag van individuen in families (Stokes & Ellison, 2010). Religies hebben altijd nog een negatievere kijk op scheiden en mensen die religieus zijn, scheiden minder (De Graaf & Kalmijn, 2006). Dit vindt men ook in de studie van Stokes & Ellison (2010). Zij doen onderzoek naar het effect van religie op attitudes ten opzichte van scheidingswetten in de Verenigde Staten. Zij vinden dat mensen die religieus zijn scheidingswetten meer afkeuren en dat religieuze mensen ook striktere scheidingswetten zouden willen hebben. Ze tonen daarmee de negatieve kijk van religie en de leden van deze kerk op scheiden. Deze studie is echter in de Verenigde Staten uitgevoerd en daarvan is bekend dat de mensen religieuzer zijn dan in Nederland (Ultee, Arts & Flap, 2009). Het is dus interessant om te kijken in hoeverre dit opgaat voor Nederland.

Methode

Data

In dit onderzoek wordt de dataset Scheiden in Nederland gebruikt. In 1998 is bij 2346 mensen tussen de 30 en 75 jaar oud informatie verzameld. Deze mensen wonen in 19 gemeentes uit verschillende delen van Nederland (Kalmijn & De Graaf, 1998). Van alle mensen die benaderd zijn voor het onderzoek deed uiteindelijk 45,6 procent mee. De steekproef kon worden opgedeeld in drie groepen: personen in hun eerste huwelijk, personen die ooit gescheiden waren en zonder partner leven, en personen die ooit gescheiden waren en weer met een nieuwe partner getrouwd zijn of samenwonen. De groepen van gescheiden respondenten zijn oververtegenwoordigd in de steekproef: van de 2346 respondenten zijn er 551 getrouwd en 1795 ooit gescheiden. Deze oververtegenwoordiging is positief voor dit onderzoek omdat er gefocust wordt op scheiden. Met behulp van een gestructureerde vragenlijst zijn de respondenten mondeling geïnterviewd over hun levensloop waarbij mensen is gevraagd terug te kijken op bepaalde gebeurtenissen die in hun verleden hebben plaatsgevonden (Kalmijn & De Graaf, 1998). Op deze manier is informatie verkregen over de burgerlijke staat van de respondenten en over negatieve opmerkingen die gemaakt zijn over het huwelijk en/of de partner of ex-partner. Daarnaast kunnen we informatie over onder andere sekse en religie gebruiken als controlevariabelen. Op twaalf variabelen ontbraken voor een aantal respondenten geldige waarden. Het aantal missende waarden op deze variabelen varieerde tussen de 4 en de 12. Alleen de respondenten die op alle variabelen geldige waarden hadden, zijn meegenomen in de analyses en daardoor zijn er 84 personen verloren gegaan. Na deze selectie is het totaal aantal respondenten dat gebruikt wordt voor de analyses 2262.

Operationalisering

Afhankelijke variabele

Gescheiden. In de data is deze afhankelijke variabele onderverdeeld in drie groepen respondenten: personen in hun eerste huwelijk, personen die ooit gescheiden waren en zonder partner leven en personen die ooit gescheiden waren en weer met een nieuwe partner getrouwd zijn of samenwonen. Omdat het voor de analyse slechts nodig is om te weten of de respondent wel of niet is gescheiden, is van deze variabele een dummy-variabele gemaakt, waarbij de waarde 0 betekent dat de respondent in zijn of haar eerste huwelijk of samenwoning relatie is en de waarde 1 betekent dat de respondent ooit in zijn of haar leven een scheiding heeft doorgemaakt of een samenwoning relatie heeft verbroken. Van de totale steekproef behoort 76% tot deze tweede groep, wat weer overeenkomt met de eerder genoemde oververtegenwoordiging van gescheiden mensen (zie Tabel 1).

Onafhankelijke variabelen

Voor het toetsen van de hypothese of familieleden, vrienden, mensen uit de buurt en leden van de kerk invloed hebben op de relatie wordt er gekeken naar zowel de opmerkingen over het huwelijk en samenwoonrelatie als opmerkingen over de partner.

Negatieve opmerkingen over het huwelijk of het samenwonen. Voor een van de verklarende variabelen is de respondent gevraagd: ‘Soms staat de omgeving negatief tegenover een huwelijk of samenwoonrelatie. Kunt u van de volgende personen zeggen of zij destijds wel eens een negatieve opmerking hebben gemaakt over het feit dat u ging trouwen/samenwonen?’ Dit werd gevraagd voor familie, vrienden, mensen uit de buurt en leden van de kerk. De antwoordopties bij deze vraag waren ‘nee’, ‘ja’, of ‘niet van toepassing’. Er kan vanuit gegaan worden dat er bij de antwoordcategorie ‘niet van toepassing’ geen negatieve opmerkingen zijn gemaakt over het huwelijk en daarom zijn deze antwoorden bij de groep ‘niet’ gevoegd.. Er is een dummy-variabele gemaakt, waarbij de antwoordcategorie ‘niet’ de waarde 0 heeft gekregen. Van de respondenten heeft 27% wel eens een negatieve opmerking over zijn of haar huwelijk gehad van familie, 9% van de respondenten van vrienden, 6% van de respondenten van mensen uit de buurt en 5% van de respondenten van mensen uit de kerk (zie Tabel 1).

Negatieve opmerkingen over de partner of ex. De volgende verklarende variabele gaat over de vraag ‘Hebben de volgende personen destijds wel eens een negatieve opmerking gemaakt over uw partner?’ De antwoordopties bij deze vraag waren eveneens ‘nee’, ‘ja’, of ‘niet van toepassing’, waarbij deze laatste antwoordoptie bij de groep ‘nee’ is gevoegd. Van de respondenten heeft 35% wel eens een negatieve opmerking over zijn of haar (ex-)partner gehad van familie, 17% van de respondenten van vrienden, 9% van de respondenten van mensen uit de buurt en 2% van de respondenten van mensen uit de kerk (zie Tabel 1).

Controlevariabelen

De controlevariabelen die worden gebruikt hebben betrekking op de demografische kenmerken geslacht en het aantal kinderen of zijn een indicatie van de norm die men hanteert rondom een scheiding.

Vrouw. Deze variabele, die betrekking heeft op het geslacht van de respondent, is een dummy-variabele, waarbij man de waarde 0 heeft en vrouw de waarde 1. Van de respondenten is 58% een vrouw (zie Tabel 1).

Aantal kinderen. De respondenten is gevraagd hoeveel kinderen zij en de partner of ex hebben. Deze controlevariabele is meegenomen in de analyse omdat het mogelijk kan zijn dat mensen bij elkaar blijven voor hun kinderen. De respondenten hadden met de partner of ex-partner tussen de 0 en de 11 kinderen, met een gemiddelde van 1,69 (zie Tabel 1).

Leeftijd van de respondent. Deze variabele is berekend aan de hand van het jaartal waarin de respondent geboren is. Dit is een continue variabele geworden waaruit blijkt dat ten tijde van het

interview de oudste respondent 85 jaar is en de jongste 28, met een gemiddelde van 49 jaar (zie Tabel 1).

Scheiding van ouders van de respondent. Er is de respondent gevraagd of de ouders wel of niet gescheiden zijn. Deze variabele is een dummy- variabele waarbij de waarde '0' betekent dat de ouders niet gescheiden zijn en de waarde '1' betekent dat de ouders wel gescheiden zijn (zie Tabel 1).

Huidige religiositeit. Om te weten te komen of respondenten religieus zijn, is gekeken naar twee vragen. Bij de eerste vraag is onderzocht of de respondent religieus was toen hij of zij veertien jaar was. Bij de tweede vraag is onderzocht of degenen die op de eerste vraag ja hebben geantwoord, nu ook nog religieus zijn. Voor de analyse is een dummy-variabele gemaakt met 'nee' is 0 en 'ja' is 1. De categorie 'nee' bevat de respondenten die op de eerste of de tweede vraag nee hebben geantwoord. De categorie 'ja' bevat de respondenten die op zowel de eerste als de tweede vraag ja hebben geantwoord. Van de respondenten is 44% lid van een kerk of religieuze gemeenschap.

Tabel 1. Beschrijvende statistiek over de onafhankelijke-, afhankelijke- en controlevariabelen (N=2281)

Variabele	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Std. deviatie
Gescheiden (0 = niet)	0	1	0,77	-
<i>Negatieve opmerking over het huwelijk</i>				
<i>(0 = niet)</i>				
Familie	0	1	0,28	-
Vrienden	0	1	0,10	-
Mensen uit de buurt	0	1	0,06	-
Kerk	0	1	0,05	-
<i>Negatieve opmerking over de (ex-)partner</i>				
<i>(0 = niet)</i>				
Familie	0	1	0,35	-
Vrienden	0	1	0,17	-
Mensen uit de buurt	0	1	0,09	-
Kerk	0	1	0,02	-
Vrouw	0	1	0,58	-
Aantal kinderen respondent en (ex-)partner	0	11	1,68	1,37
Leeftijd respondent	28	85	48,90	10,52
Scheiding ouders (0 = niet)	0	1	0,11	-
Huidige religiositeit (0 = nee)	0	1	0,44	-

Analyses

Om het verband te analyseren tussen negatieve opmerkingen van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk over het huwelijk en de (ex-)partner en de kans op een scheiding wordt gebruik gemaakt van een logistische regressieanalyse. Deze analyse wordt gebruikt omdat de afhankelijke variabele twee waarden heeft: wel of niet gescheiden.

Er worden drie modellen gebruikt in de analyses. In het eerste model wordt gekeken of er een verband is tussen negatieve opmerkingen van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk over het huwelijk en het wel of niet gescheiden zijn. In het tweede model wordt gekeken of er een verband is tussen negatieve opmerkingen van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk over de (ex-)partner en het wel of niet gescheiden zijn. In het derde en tevens laatste model worden alle variabelen meegenomen. Daarbij zal in al deze modellen worden gecontroleerd voor sekse, leeftijd van de respondent ten tijde van het interview, scheiding van de ouders van de respondent, het aantal kinderen van de respondent en de partner of ex-partner en huidige religiositeit van de respondent. Variabelen over de leeftijd en de religiositeit van de partner zijn niet gebruikt omdat deze grote overlap vertoonden met de variabelen over de leeftijd en religiositeit van de respondent. De correlatie tussen de leeftijd van de respondent en van de partner was .904 en de correlatie tussen de religiositeit van de respondent en van de partner was .457. Daarnaast was de variabele huidig kerkbezoek toegevoegd, omdat individuen vaak aangeven wel religieus te zijn, omdat ze bijvoorbeeld ooit eens zijn gedoopt, maar eigenlijk het geloof niet praktiseren. Echter bleek de correlatie met de variabele religiositeit .477 en daarom is besloten deze variabele toch uit de analyses te halen.

Voor de vragen over de negatieve opmerkingen die zijn gemaakt door familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk was een van de antwoordopties ‘niet van toepassing’. Ter controle zijn er analyses uitgevoerd waarbij de antwoordcategorie ‘niet van toepassing’ buiten beschouwing is gelaten en analyses waarbij deze antwoordcategorie bij de groep ‘nee’ is gevoegd. Echter was er geen verschil in de resultaten. Om de steekproef zo groot mogelijk te houden, zijn de antwoordcategorieën ‘niet van toepassing’ en ‘nee’ samengevoegd.

In tabel 2 worden de drie regressiemodellen gepresenteerd.

Resultaten

Model 1

Uit model 1 blijkt dat de invloed van de negatieve opmerkingen over het huwelijk alleen significant is als de opmerkingen afkomstig zijn van familie en vrienden. Mensen die een negatieve opmerking hebben gekregen van familieleden over het huwelijk hebben een 141 procent ($(e^{0.880}) - 1 * 100$) hogere odds om te scheiden dan mensen die deze opmerking niet hebben gehad. Wanneer vrienden een negatieve opmerking hebben gemaakt over het huwelijk hebben individuen een 59 procent ($(e^{0.468}) - 1 * 100$) hogere odds om te scheiden. De invloed van de negatieve opmerkingen over het huwelijk is dus het grootst als de opmerkingen worden gemaakt door de familie. Deze resultaten

Tabel 2. Logistische regressieanalyse ter verklaring van de invloed van derde partijen op een scheiding (N=2281).

Variabele	Model 1		Model 2		Model 3	
	B	SE	B	SE	B	SE
<i>Negatieve opmerkingen over het huwelijk</i>						
Familie	0,880 ***	0,145			0,512 **	0,164
Vrienden	0,468 *	0,237			-0,022	0,260
Mensen uit de buurt	0,299	0,303			-0,124	0,332
Kerk	0,135	0,288			0,178	0,329
<i>Negatieve opmerkingen over de (ex-)partner</i>						
Familie			0,870 ***	0,138	0,654 ***	0,153
Vrienden			1,039 ***	0,236	1,032 ***	0,253
Mensen uit de buurt			0,507	0,311	0,565	0,331
Kerk			0,307	0,461	0,141	0,516
Vrouw	0,337 **	0,107	0,254 *	0,109	0,247 *	0,109
Aantal kinderen respondent en (ex-) partner	-0,362 ***	0,042	-0,359 ***	0,043	-0,359 ***	0,043
Leeftijd respondent	0,031 ***	0,006	0,033 ***	0,006	0,033 ***	0,006
Scheiding ouders	0,629 **	0,195	0,594 **	0,198	0,605 **	0,198
Huidige religiositeit	-0,840 ***	0,107	-0,831 ***	0,108	-0,839 ***	0,109
<i>Model fit</i>						
R ²	.166		.205		.211	
Constant	0.261		0.056		-0.009	

* p < .05 ** p < .01 *** p < .001

ondersteunen zowel hypothese 1a als hypothese 1b. Zoals verwacht neemt de kans op een scheiding toe als familieleden of vrienden een negatieve kijk hebben op de relatie. Negatieve opmerkingen van mensen uit de buurt en de kerk over het huwelijk hebben geen invloed op de kans dat men gaat scheiden. De verwachting voor de invloed van mensen uit de buurt was dat wanneer zij een negatieve kijk hebben op de relatie de kans op een scheiding toeneemt. De resultaten ondersteunen deze verwachting niet, wat betekent dat er hier geen bewijs wordt gevonden voor hypothese 2. Hypothese 3 voorspelde geen invloed van een negatieve kijk van leden van de kerk op een relatie en dit wordt bevestigd door deze resultaten. Er is dus bewijs voor hypothese 3.

Model 2

Uit model 2 blijkt dat de invloed van de negatieve opmerkingen over de partner significant is wanneer de opmerkingen afkomstig zijn van familie of vrienden. Mensen die negatieve opmerkingen van familieleden over de partner hebben gehad hebben een 139 procent $((e^{0.870}) - 1 * 100)$ hogere odds om te scheiden dan mensen die geen negatieve opmerking hebben gehad. Wanneer vrienden een negatieve opmerking hebben gemaakt over de partner hebben individuen een 183 procent $((e^{1.039}) - 1 * 100)$ hogere odds om te scheiden. Deze bevindingen ondersteunen eveneens zowel hypothese 1a als hypothese 1b. In tegenstelling tot model 1 is de invloed van negatieve opmerkingen die gemaakt worden over de partner sterker als de opmerking afkomstig is van vrienden dan wanneer zij afkomstig is van een familielid. Negatieve opmerkingen van mensen uit de buurt en de kerk over de partner hebben, net als in model 1, geen invloed op de kans dat men gaat scheiden. Voor hypothese 2 is ook in dit model geen bewijs gevonden. Dit betekent dat wanneer mensen uit de buurt een negatieve kijk hebben op de relatie de kans op een scheiding niet toeneemt. De verwachting van hypothese 3 dat een negatieve kijk van leden van de kerk geen invloed heeft op een relatie, wordt bevestigd door deze resultaten. Er is in dit model dus eveneens bewijs gevonden voor hypothese 3.

Model 3

In model drie zijn de variabelen 'negatieve opmerkingen over het huwelijk' van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk en 'negatieve opmerkingen over de partner' van familie, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk beide opgenomen. Hier blijkt dat het effect van opmerkingen van familieleden over het huwelijk significant is gebleven. Mensen hebben een 67 procent $((e^{0.512}) - 1 * 100)$ hogere odds om te scheiden wanneer ze negatieve opmerkingen van familieleden over het huwelijk hebben gehad dan mensen die deze opmerkingen niet hebben gehad. Dit is minder dan in model 1, wat komt door het toevoegen van de variabelen 'negatieve opmerkingen over de partner' van familie. Deze is net als in model 2 significant en heeft meer verklarende kracht dan de variabele 'negatieve opmerkingen over het huwelijk' van familie. Mensen die negatieve opmerkingen van familieleden over de (ex-)partner hebben gehad hebben een 92 procent $((e^{0.654}) - 1 * 100)$ hogere odds om te scheiden dan mensen die deze opmerkingen niet hebben gehad. Dit komt ook overeen met de

verwachtingen. Wat niet verwacht was, is dat er geen significant effect meer gevonden wordt voor opmerkingen van vrienden over het huwelijk. De verklarende kracht zit ook hier in de variabele 'negatieve opmerkingen over de partner' van vrienden. Mensen die negatieve opmerkingen van vrienden over de (ex-)partner hebben gehad hebben een 181 procent ($(e^{1.032}) - 1 * 100$) hogere odds om te scheiden. Deze resultaten ondersteunen hypothese 1a volledig en hypothese 1b voor een deel. Vrienden hebben invloed op de relatie mits de negatieve opmerkingen over de partner zijn gemaakt.

Het effect van negatieve opmerkingen van mensen uit de buurt en de kerk over zowel het huwelijk als de partner blijft niet significant. Hiermee is eveneens geen bewijs gevonden voor hypothese 2 en wordt hypothese 3 ondersteund. Zoals verwacht hebben de negatieve opmerkingen van iemand van de kerk geen invloed op de relatie van individuen.

Modellen 1, 2 en 3 laten zien dat er een significant verschil is tussen mannen en vrouwen in de odds om te scheiden. Vrouwen hebben een 28 procent ($(e^{0.247}) - 1 * 100$) hogere odds dan mannen om te scheiden. In zowel model 1, 2 als 3 is de invloed van de leeftijd van de respondent op een scheiding significant. Met elk jaar dat mensen ouder worden, hebben zij een 3 procent ($(e^{0.033}) - 1 * 100$) hogere odds om te scheiden. Het aantal kinderen heeft een significant effect op een scheiding. Wanneer er één kind extra geboren wordt, hebben mensen een 30 procent ($(1 - e^{-0.359}) * 100$) lagere odds om te scheiden. Het effect van de scheiding van ouders is significant. Respondenten die gescheiden ouders hebben, hebben een 75 procent ($(e^{0.605}) - 1 * 100$) hogere odds om zelf ook te scheiden. Verder blijkt dat huidige religiositeit de odds op een scheiding verkleint. Huidige religiositeit verkleint de odds op een scheiding met 83 procent ($(1 - e^{-0.839}) * 100$).

Conclusie

In Nederland is het aantal huwelijken dat uitmondt in een scheiding toegenomen, wat het interessant maakt om meer inzicht te krijgen in het scheidingproces. Een van de vragen die daarbij gesteld kan worden, is of scheiden een individuele keuze is of dat het sociale netwerk van een persoon ook invloed kan hebben. In deze studie is daarom gekeken in hoeverre het sociale netwerk van individuen, de zogenoemde derde partijen, een invloed hebben op een scheiding. Daarbij is gekozen voor familieleden, vrienden, mensen uit de buurt en de kerk als derde partijen. Met behulp van de dataset Scheiden in Nederland en logistische regressieanalyses kan er geconcludeerd worden dat over het algemeen familieleden en vrienden een invloed kunnen hebben op een scheiding. Wanneer familieleden negatieve opmerkingen hebben gemaakt over het huwelijk en/of de partner, neemt de kans op een scheiding toe. Wanneer vrienden negatieve opmerkingen hebben gemaakt over de partner, neemt de kans op een scheiding ook toe. Dit laat zien dat de cognitieve balanstheorie voor familieleden en vrienden nog steeds op gaan. Het kan dus zo zijn dat vrienden of familieleden de partner niet aardig vinden, wat er misschien voor zorgt dat ze negatieve opmerkingen maken.

Daardoor heerst er ontevredenheid, stress of angst in de relatie en is er dus een grotere kans op een scheiding. Ook de *uncertainty reduction theory* lijkt nog steeds op te gaan. Het kan zijn dat de persoon zich niet gesteund voelt vanuit zijn vrienden of familieleden in de keuze voor de partner en daardoor kan eveneens de kans op een scheiding toenemen. Mensen uit de buurt hebben daarentegen geen invloed op een scheiding. Het blijkt dat ze amper negatieve opmerkingen maken en wanneer ze deze wel maken, is hun mening niet doorslaggevend, wat aangeeft dat er geen bewijs is voor *the uncertainty reduction theory*. Verder is deze bevinding in overeenstemming met het onderzoek van Wellman & Wortley (1990) waarin zij vinden dat de relatie van mensen met mensen uit de buurt niet hecht is en dat ze vooral toegankelijke banden hebben om hen te voorzien in diensten. Wanneer leden van de kerk een negatieve opmerking maakte over de partner of het huwelijk nam de kans op een scheiding niet toe. Dit valt te verklaren door de norm van de kerk omtrent scheiden. De kerk keurt scheiden af en daarom kan het zijn dat de kerk en zijn leden ook geen negatieve opmerkingen maken omdat dit een scheiding kan aanmoedigen. Deze bevinding toont aan dat de norm van de kerk omtrent scheiden nog steeds geïnternaliseerd wordt, wat weer in overeenstemming is met het *structureel functionalisme* van Durkheim (Goddijn, 1969) en *de socialisatie en internaliseringshypothese* van Parson (Parson, 1968). Kortom, de afkeurende norm van de kerk omtrent scheiden gaat boven de eventuele negatieve kijk op de relatie en dat verklaart waarom er geen effect wordt gevonden.

Verder bleek dat vrouwen meer scheiden dan mannen. Dit kan misschien verklaard worden aan de hand van het belang dat vrouwen hechten aan de goedkeuring van familieleden en vrienden over de relatie, wat gevonden wordt in het onderzoek van Sprecher & Felmler (1992). Vrouwen vinden het belangrijker dan mannen dat vrienden en familieleden de relatie goedkeuren en trekken zich het waarschijnlijk ook meer aan als deze een negatieve kijk hebben op de relatie (Sprecher & Felmler, 1992). Ten tweede bleek dat wanneer er kinderen in het spel zijn, de kans op een scheiding afneemt. Dit komt overeen met eerder onderzoek waaruit bleek dat kinderen zorgden voor meer huwelijksstabiliteit en een kleiner kans om te scheiden (Waite & Lillard, 1991). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat kinderen de psychische of financiële kosten van een scheiding verhogen (Waite & Lillard, 1991). Ten derde blijkt dat familieleden op een meer indirect manier ook invloed hebben: wanneer de ouders van de respondent gescheiden waren, nam de kans op een scheiding voor de respondent toe. Dit werd ook al gevonden in eerder onderzoek (Amato & Keith, 1991; Zill, 1993). Ouders zouden een bepaalde norm kunnen neerzetten of dienen als rolmodellen, waardoor de kans op een scheiding voor hun kinderen groter wordt. Verder blijkt dat religie een negatieve invloed heeft op een scheiding. Wanneer men religieus is, heeft men een kleinere kans om te scheiden. Dit komt overeen met de bevinding dat wanneer leden van de kerk een negatieve opmerking maakten over de partner of het huwelijk de kans op een scheiding niet toe nam en valt ook te verklaren door de norm van de kerk omtrent scheiden. Ten slotte bleek dat wanneer men ouder wordt, de kans op een scheiding toeneemt. Oudere mensen lijken dus geen traditionelere norm te hebben rondom een scheiding dan jongere mensen. Echter blijkt uit de data dat er weinig jonge mensen zijn. De jongste

respondent is 28 jaar en van 28 tot 30 jaar zijn er negen mensen meegenomen. Dit kan misschien een vervormd beeld geven. Voor vervolgonderzoek is het misschien interessant om een steekproef te nemen met meer jongere mensen en te kijken of deze bevinding dan nog op gaat.

Deze studie heeft ook zijn beperkingen en discussiepunten. Ten eerste was het misschien interessant geweest om te controleren voor de frequentie van negatieve opmerkingen. Er is de respondent gevraagd of familieleden, vrienden, mensen uit de buurt of iemand uit de kerk wel eens een negatieve opmerking heeft gemaakt. Met welke frequentie dat is geweest, is echter onbekend. Dit kan wel van invloed zijn op de keuze van de respondent om de relatie wel of niet te beëindigen. Het is te verwachten dat wanneer respondent meerder malen een negatieve opmerkingen hebben gehad, het meer van invloed is dan wanneer een opmerking maar eenmalig is gemaakt.

Ten tweede kan men zich afvragen hoe de respondenten 'mensen uit de buurt' hebben gedefinieerd. Waar denken de respondenten aan als het gaat over mensen uit de buurt? Denken ze dan aan de directe burens of zien ze een wijk ook als hun buurt? En is er misschien verschil in wie de opmerking heeft gemaakt? Wordt een opmerking van een meneer/mevrouw in de supermarkt ook gezien als een opmerking door mensen uit de buurt? En in hoeverre worden opmerkingen onthouden van deze mensen? Voor vervolgonderzoek is het dus interessant om meer inzicht te krijgen in hoe personen 'mensen uit de buurt' definiëren.

Voor vervolgonderzoek is het eveneens interessant om te kijken of de bevindingen uit deze studie nog gevonden worden met een recentere dataset. De data is in 1998 verzameld en dat is inmiddels 17 jaar geleden. Met de opkomst van de sociale media is het sociale netwerk van individuen misschien wel groter geworden, waardoor het zo zou kunnen zijn dat vrienden meer invloed hebben en de kerk misschien wel minder.

Ondanks de beperkingen heeft dit onderzoek laten zien dat familieleden en vrienden een invloed hebben op een scheiding. Negatieve opmerkingen over het huwelijk en/of de partner van familieleden en negatieve opmerkingen over de partner van vrienden doen de kans op een scheiding toenemen. De kerk houdt door middel van de norm omtrent scheiden een scheiding tegen. Het blijkt dus dat derde partijen niet alleen invloed hebben op een huwelijk (Kalmijn, 1991) maar ook op een scheiding.

Literatuurlijst

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 43-58.
- Amato, P. R., & Rogers, S. J. (1999). Do attitudes toward divorce affect marital quality? *Journal of Family Issues*, 20(1), 69-86.
- Berger, C. R. (1988). Uncertainty and information exchange in developing relationships. In S. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships: Theory, research, and interventions* (pp. 239-256). Chichester, UK: Wiley.
- Blair, K. L. & Holmberg, D. (2008). Perceived social network support and well-being in same-sex versus mixed-sex romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 769-791.
- Bodenmann, G., Charvoz, L., Bradbury, T.N., Bertoni, A., Iafrate, R., Giuliani, C., Banse, R. & Behling, J. (2007). The role of stress in divorce: a three nation retrospective study. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(5), 707-728.
- Booth, A., Edwards, J. N., & Johnson, D. R. (1991). Social integration and divorce. *Social Forces*, 70(1), 207-224.
- Booth, A., Johnson, D. R., White, L. K., & Edwards, J. N. (1986). Divorce and marital instability over the life course. *Journal of Family Issues*, 7(4), 421-442.
- Bryant, C.M. & Conger, R.D. (1999). Marital success and domains of social support in long-term relationships: does the influence of network members ever end? *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 437-450.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2014). *Huwelijksonbindingen; door echtscheiding en door overlijden*. Geraadpleegd op 24 februari 2015, van <http://www.cbs.nl/statline>.
- Christakis, N.A. & Fowler, J.H. (2007). The spread of obesity in a large social network over 32 years. *The New England Journal of Medicine*, 357(4), 370-379.
- De Graaf, P. M. (2000). Heterogamie en echtscheiding. Gebrek aan overeenkomst in voorkeuren of gebrek aan sociale steun?. *Groninger Opmerkingen en Mededelingen*, 75(4), 298-319.
- De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2001). Scheidingsmotieven in Nederland sinds de jaren vijftig'. *Sociale Wetenschappen*, 44(2), 16-33.
- De Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2006). Change and stability in the social determinants of divorce: A comparison of marriage cohorts in the Netherlands. *European sociological review*, 22(5), 561-572.
- Driscoll, R., Davis, K. E., & Lipetz, M. E. (1972). Parental interference and romantic love: The Romeo and Juliet effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24, 1-10.
- Engels, R. C. M. E., Den Exter Blokland, E., de Kemp, R. & Scholte, R. H. J. (2004). Invloed en selectieprocessen in vriendschappen en rookgedrag van adolescenten: waarom ouders moeten stoppen met roken! *Pedagogiek*, 24(1), 83-97.

- Felmlee, D. (2001). No couple is an island: A social network perspective on dyadic stability. *Social Forces*, 79, 1259–1287.
- Goddijn, H. P. M. (1969). *De sociologie van Emile Durkheim*. JH de Bussy
- Heider, F. (1946). Attitudes and cognitive organization. *Psychology*, 21, 107-122.
- Kalmijn, M. (1991). Shifting boundaries: trends in religious and educational homogamy. *American Sociological Review*, 56(6), 786-800.
- Kalmijn, M. (1998). Inter marriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual review of sociology*, 395-421.
- Kalmijn, M. & de Graaf, P.M. (1998). Survey Scheiding in Nederland 1998.
- Karney, B.R. & Bradbury, T.N. (1997). Neuroticism, marital interaction and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1075-1092.
- Lee, K.-H., Swenson, A. V. R., & Niehuis, S. (2010). His or her parents? Perceived parental approval of romantic relationships among college students and their partners. *Interpersonal: An International Journal on Personal Relationships*, 4, 213–236.
- Litwak, E., & Szelenyi, I. (1969). Primary group structures and their functions: Kin, neighbors, and friends. *American Sociological Review*, 465-481.
- Maley, Y. (1995). From adjudication to mediation: Third party discourse in conflict resolution. *Journal of pragmatics*, 23(1), 93-110.
- Neff, L. A., & Karney, B. R. (2004). How does context affect intimate relationships? Linking external stress and cognitive processes within marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(2), 134–148.
- Parks, M. R., Stan, C., & Eggert, L. (1983). Romantic involvement and social network involvement. *Social Psychology Quarterly*, 46, 116–130.
- Parsons, T. (1968). *The Structures of Social Action: A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers*. Macmillian Publishing.
- Podolny, J.M. & Baron, J.N. (1997). Resources and relationships: social networks and mobility in the workplace. *American Sociological Review*, 62(5), 673-693.
- Sprecher, S. (2011). The influence of social networks on romantic relationships: Through the lens of the social network. *Personal Relationships*, 18, 630–644
- Sprecher, S. & Felmlee, D. (1992). The influence of parents and friends on the quality and stability of romantic relationships: a three-wave longitudinal investigation. *Journal of Marriage and Family*, 54(4), 888-900.
- South, S. J. (2001). The geographic context of divorce: Do neighborhoods matter?. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 755-766.
- Stokes, C. E., & Ellison, C. G. (2010). Religion and attitudes toward divorce laws among US adults. *Journal of Family Issues*, 31(10), 1279-1304.
- Thornton, A. (1985). Reciprocal influences of family and religion in a changing world. *Journal*

- of Marriage and Family, 47(2), 381-394.
- Ultee, W.C., Arts, W.A., & Flap, H.D. (2009). *Sociologie. Vragen, Uitspraken, Bevindingen*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Waite, L. J., & Lillard, L. A. (1991). Children and marital disruption. *American Journal of Sociology*, 930-953.
- Wellman, B. (1992). Which types of ties and networks provide what kinds of social support. *Advances in group processes*, 9(1992), 207-235.
- Wellman, B., & Wortley, S. (1990). Different strokes from different folks: Community ties and social support. *American journal of Sociology*, 558-588.
- Zill, N., Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent-child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 91.